

טאשקנט – נובוסיבירסק

וסוף-סוף טאשקנט. פעם בילדותי קראתי ספר של פאנטליימון רומאנוב (!) "טאשקנט, עיר הלחם". אני לא זוכר הרבה מהספר חוץ מהשם ושם המחבר (אני לא בטוח).

לפי הכתובת שברשותי הגעתי לבית אחותי, הניה. היא גרה בשכונת "סוץ גורדוק", רחוב סטאכאנובסקה 10, לא רחוק מאזור תעשיית טקסטיל המעסיק אלפי בני אדם. איך היא קיבלה אותי אין צורך לומר. השמחה והלבביות שלה היו ללא גבול. היא נשארה אותה אחות טובה ומתחשבת כמו פעם. בכל עומק מסירותה היא מלאה את מקומה של אמא שלנו. את הניה שיכנו בזמנו בחדרון מיקרוסקופי, בבית מגורים גדול. היא חילקה אותו עם אישה מבוגרת (!), ואולי כך היה לי נדמה אז, ללא בעל, ניורה יגורובה. בעלה של ניורה אבד בסערת מלחמה. הודעה רשמית שהוא נפל בחזית היא מעולם לא קיבלה. אותי צרפו כשלישי. הכנסנו מיטה שלישית, וכך גרנו. כמו שאומרים – בצפיפות (ועוד איזה צפיפות !!) ולא בעוני. היחסים היו קורקטים מאד. שום מריבות וחריקות לא היו. הניה הייתה עובדת, במה שנקרה "טקסטילקה" (כך קראו בקיצור למפעל הטקסטיל). הייתה לה עבודה טובה וממונה עוד יותר טובה – אנה ואסילבסקה ירמולאייבה, לנינגרדית (לנינגרד זה לא מוסקבה), אישיות סימפטית ותרבותית בצורה בלתי רגילה. בעלה של הגברת אנה היה קפטן בצי הגדול ובזמן המלחמה קצין גבוה בחיל הים. גברת אנה הייתה ראש המטה של הגנה כימית (P.W.Ch.O.) ב"טקסטילקה" והניה הייתה העוזרת שלה וממלאת מקומה. בעזרתה הסתדרתי בעבודה בבית החרושת לציוד צניחה, לא רחוק מביתנו. גופנית הרגשתי לא רע. מעבודה לא נמנעתי אף פעם, וזאת עוד מהשנים המוקדמות שלי. בית החרושת היווה יחידת יצור שפונתה ממוסקבה. רובו של הסגל הטכני וההנהלה היו אנשי מוסקבה. את המפעל מיקמו בבניין "אוניברמאג" לשעבר, בן 3 קומות (סוג של סופרמארקט). גם במקרה זה עזרו לי שתי הכתות של בית הספר הטכני של דרוהוביץ'. מילאתי תפקיד של טכנאי של שיפוצים טכניים שוטפים. המפעל עבד לצורכי צבא. מסיבה זו סגל מנהלי, כולל מכונאים, היה משוחרר משרות צבאי פעיל. המנכ"ל היה פלוני יוסיף מויסייביץ' חראפון (שמועה אמרה שהוא היה פקיד בכיר ב-N.K.W.D. הקייובי). ממלא מקומו ויחד עם זאת המהנדס הראשי היה איש מוסקבה, איסאיי בוריסוביץ' גורביץ'. הממונה הישיר עלי היה המכונאי הראשי של המפעל, ניקולאי פטרוביץ' פרוקופייב (יותר מלעיתים תכופות היה שם עינו בכוס). בבית החרושת היה חדר אוכל שפעל לפי חוסר הצדק הסוציאלי הסובייטי. השיטה הייתה שהיו מגישים ארוחות צוהריים שונות לפי החלוקה הבאה: פועלים במחלקות יצור, פקידים, עובדים טכנו-הנדסיים (I.T.R.), מנהלי מחלקות, מה שנקרא: ארוחות מיוחדות. לכולם היו גוזרים תלושי אוכל זהים, לעומת זאת איכות הארוחות הייתה שונה מאד. את השכבה הנמוכה והמקופחת ביותר היו פועלים במחלקות יצור, ברמה שניה היו פקידים (מה שנקרא: סלוז'אצ'יייה), כמעט בלי הבדל מפועלים, הדרגה I.T.R. טובה יותר משתי הקודמות, למנהלי מחלקות הארוחות היו הרבה יותר טובות ומגוונות, דרגה מיוחדת כללה רק כמה אישים: מנהל המפעל, סגנו, מזכיר המפלגה, מנכ"ל המחלקה המיוחדת (איש ביטחון), וגם הממונה הישיר עלי - המכונאי הראשי של המפעל. להם היו מביאים צלחות עטופות במגבות נקיות לבנות (כדי ששום עין סקרנית לא תחדור לשם), והיו משחילים אותן למגירת שולחן. המחלקת הייתה מנהלת המטבח בכבודה ובעצמה, קאטיה קליימאנובה (אשתו של אחד המכונאים הבכירים) ממוסקבה, שזכתה בשנאה כללית של השכבות הנמוכות.

אני לא יודע איך זה נראה במקומות עבודה אחרים, אני לא חושב שהיה אחרת. זה, הרי, המודל הסובייטי המקודש. מעניין שאף פעם לא נשמע שהמקופחים ביותר, האנשים הפשוטים, ניסו להתנגד, להרים קול. כל מחאה הייתה יכולה להיות, ולא רק הייתה יכולה, אלא הייתה בפועל, מקוטלגת כאנטי-מהפכנות, ואיך זה היה נגמר, היה ידוע היטב. העם הזה מאולף טוב, אין מה להגיד. האם אחרי המלחמה, אחרי ביטול שיטת התלושים, משהו השתנה? אני לא יודע, כי אז כבר לא הייתי שם.

לקראת סוף המלחמה הפסיקו לייצר מצנחים – ועברו לייצור ביגוד צבאי – מכנסיים, רובאשקות (כובע חורף עם אוזניות – המתרגם), חולצות ותחתוני חורף. כנראה לקחו בחשבון שעם סיום המלחמה יתחיל שחרור הדרגתי של השנתונים הבוגרים יותר, ויהיה צורך להכין אותם לשיחרור הדרגתי מהצבא וחזרה לבתיהם, כשהם, לפחות, לבושים כראוי. בהקשר זה הייצור עלה מאד ויד ביד עם כך התרבו הגנבות. ביקוש השוק האזרחי היה גדול מאד, לעומת זאת ההספקה הייתה כמעט אפסית. עד עכשיו כל התעשייה הכבדה, כמו הקלה, הייתה מכוונת לסיפוק צרכי צבא.

קמו "שותפויות גנבים" מסוגים שונים שבצורה מאורגנת, היו גונבים כל מה שאפשר ואיפה שאפשר. השתתפו בזה לפעמים, אובדי המפעל שלנו. כל פעם מישהו היה נעצר, אבל "העסק" למרות הכל הלך.

כמות התוצר המוכן ששוחרר, לא תאמה את כמות חומר הגלם שנכנס. לכן אחדים מהמנהלים בבית החרושת שלנו מצאו שיטה, לדעתם חצי לגלית. להוציא בהסתר מוצר מוגמר היה קשה, לכן הם היו רושמים לעצמם, מה שנקרא "שאריות יצור", כלומר חלקי חומר גלם שלא התאימו לייצור. זה היה בנוי על כך שמגלילי בד גולמי מקוריים היו חותכים "שאריות" באורך מטר, מטר וחצי, ואפילו יותר. בשוק, "שהאריות" האלה היו מבוקשות מאד. לבסוף הנוהל הזה התגלה, ורבים ממשתתפיו נעצרו.

אני זוכר כאילו זה היה אתמול, את היום ההוא 9 למאי 1945, כאשר ברדיו הוכרז באופן רשמי על סיום המלחמה וחתומה על כתב הכניעה. לא ניתן לדמיין מה הלך בבתים, ברחובות, בבתי חרושת – בכל מקום בו נאספה קבוצה כלשהי. אנשים השתוללו משמחה. סוף-סוף הגיע הרגע עליו חלמו, אליו ערגו זמן כה רב. קשה היה לתפוס שהמלחמה המקוללת הסתיימה. ביום הזה חילקו לחם לבן תמורת התלושים.

ביתיים נמצאה פרידקה, אשתו הקודמת של אחינו הבכור, שלומקו, יחד עם בתם נינה ושתי אחיות של פרידקה. הם גרו בדירת-מרתף גדולה, 7 משפחות, על דרגשים שנבנו מקרשים. כל הרביעה על דרגש אחד. שתי האחיות של פרידקה עבדו כתופרות. משכורתם לא הספיקה אפילו לתזונה צנועה ביותר.

אחינו עבד במקצועו, כרופא שיניים, רחוק מאד מבתו. הישוב נקרא "גולודנייה סטפ" (Golodnaja Step). אשתו השנייה, וואלה עם משפחתה נשארה במקום הקודם – בפוגראן-אורלובסקה. האח הרוויח שם טוב מאד. היה רופא שיניים יחידי בסביבה. היינו אתו בקשר מכתבים. מיד הודענו לו על כך. הוא תכף שלח כסף לכתובתנו כדי למסור אותו לפרידקה ונינה. אפשר לשער את מבוכתו. בכל אופן לפרידקה הוא לא רצה לחזור. הוא היה בדעה שהוא לא מסוגל יותר לחיות איתה, ולאמלל שתי משפחות - לא רצה.

זמן קצר אחרי זה נמצא הבעל של הניה, פיניו. ההיסטוריה המלחמתית שלו הייתה כדלקמן: הם נסעו מדרוהוביץ', הוא ואחיו, שניהם עם הנשים, את זה כבר הזכרתי. מקולחוז באוקראינה שניהם גויסו לצבא, לאותו צבא "רגיל" ממנו אחר כך זרקו אותם כ"מערביים". פיניו הגיע ל"סטרוייבאט" (Strojbat) – גדוד העבודה. עוד בדרוהוביץ' היה ידוע כבדרן. הוא חשב שאת הז'אנר הזה הוא יכול להמשיך גם בסטרוייבאט. הוא התאכזב מרה. הלשין עליו אחד המאזינים, הוא אפילו ידע מי.

החוקר שלו כנראה, גם לא הבין בדיחות, כי הכין את המשפט שלו בצורה זו, שהשופטים, גם קרוב לוודאי חסרי חוש הומור, הכניסו לו 8 שנים, לפי סעיף דומה לזה של אחינו פרדק. את "הישיבה" הוא ביצע באחר מה"לאגרים" (מחנה ריכוז סובייטי – המתרגם) לא רחוק מנובוסיבירסק. שם הוא עבד במקצועו כחשמלאי. פעם הוא תיקן משהו על גג של מבנה לא גבוה, באזור החיצוני. מקצה הגג, בצד שני הוא ראה גבעונת מכוסה בשלג. תחושת בטן דחפה אותו, החופש קרץ לו, נובוסיבירסק לא רחוק. קפץ לצד השני. בכל זאת לא היה לו מזל כי הגבעונת התגלתה כערמה של פסולת בניין קשיחה המכוסה בשכבה דקה של שלג טרי. הוא קרע לעצמו גידים בשני הרגליים. כאב איום, לא יכול לקום, בכל זאת הוא הצליח להזדחל לשער המשמר. על כך שהוא עבד על הגג השומרים ידעו, את זה שהוא נפל מהגג - הם לא ראו. למזלו הם האמינו שהוא נפל לא בכוונה. הסיעו אותו לבית חולים קטן של המחנה. התברר שלא רק הגידים, אלא גם את העצמות הוא ריסק לעצמו. זמן רב מאד הוא שכב בבית החולים הזה. שיחררו אותו עם שני קביים תחת בית השחי. הוא לא היה מסוגל לא ללכת ולא לעבוד. באותו זמן הייתה החלטה שכאלה "דוחודיאגה" (אסיר המתקרב למותו מתשישות – המתרגם) לא להחזיק במחנה, אלא למחוק מהרשימה – שיתפגר מחוץ

למחנה. כנראה שהם היו מקבלים פרמיות או עונשים על תמותה. שלחו אתו לועדה ונתנו "בומאגה"-נייר" שאסר עליו לחיות בשום עיר, רק בכפר קטן. בהסעה מזדמנת הוא הגיע לנובוסיבירסק. שם הוא פגש אדם מדרוהוביץ' שזכר אותו ככדורגלן. האיש לקח אותו תחת חסותו. שיכן אותו במשכן זמני, אמר לו להשמיד ניירות מהמחנה וסידר לו חדשים, על שם אחר. הוא ביקר אצל רופאים והם ידעו להעמיד אותו על הרגליים. הוא התחיל ללמוד ללכת בלי קביים. אחר כך הוא סידר אותו בעבודה בעיר קריבושצ'וקובו, קרוב לנובוסיבירסק, בתפקיד חשמלאי באחת מתת-תחנות של טראנספורמטורים. רק לחשוב – הכל שהאיש מדרוהוביץ' עשה, עשה מעומק ליבו, כמו לאחיו. לא יאומן. בקיבושצ'וקובו הוא פגש כמה מחבריו מדרוהוביץ'. הם עזרו לו להתמקם בחדר משותף עם עוד 2 שותפים.

(לי פיניו סיפר סיפור אחר. לדבריו אסיר מסוים הסתתר בתוך ארובה שהייתה בבנייה, וכאשר כולם עזבו את השטח בלילה, הוא ברח. אחרי זמן מה האסיר הזה חזר מרצונו למחנה ! מנת רעב שהיה מקבל בבית סוהר הייתה יותר ממה שהוא היה מסוגל להשיג בחוץ. למרבה הפלא הדבר הזה דווקא דרבן את פיניו, לו היו חברים שיעזרו לו למרות הסכנה. פניו הבין שאין לו ברירה, או בריחה או מוות במחנה. אם אני לא טועה עברו כ-20 חודש מיום המאסר. הוא, לדבריו, תכנן את בריחתו, החליף לחם תמורת נעליים וכו'. מראש הוא תכנן להתעכב על הגג, אותו היה מצפה בנייר זפת לבידוד. הוא שם עין על ערמת שלג מחוץ לגדר, אבל קרוב אליו. כשכולם עזבו, הוא קפץ מהגג לתוך ערמת השלג שהתגלתה כערמה של פסולת בניין מכוסה שלג. איבד את ההכרה, התעורר, חושך ושקט מסביב. על רגל שבורה, הצליח להגיע לחבר שהסתיר אותו יותר מחודש. "ביקר" בביתו של המלשין כדי לסגור אתו חשבון. המלשין פרץ בבכי של חרטה. הוא נתן לפיניו 200 רובל, פיניו לקח ועזב בלי לפגוע באיש. הוא נעצר ללא תעודות, נלקח ליחידת עבודה שבנתה מבנים באמצע יער מושלג, ברח, כמעט קפא למוות בדרך, נאסף ע"י איכר עם עגלה וסוס. הגיע לאתר בניה בו חיפשו חשמלאים, אמר שתעודותיו נגנבו, הציג את עצמו כפאבל קוך, נשאר עם השם הזה עד סוף ימיו. דרך אגב, הבדיחה בגללה פיניו נאסר : נוסעת מכונית, בה יושבים צ'רצ'יל, רוזבלט, היטלר וסטאלין. מטוס מטיל פצצה על המכונית. השאלה : מי ניצל ? התשובה : כל העולם. נוכחותו של סטאלין במכונית עלתה לפיניו ב-8 שנים – המתרגם).

בעבודתו במשמרות, לפעמים היו לו גם ימים פנויים. איש דרוהוביץ' ההוא מנובוסיבירסק, היה מנהלו של מפעל תפירה גדול, בו תפרו ביגוד מסוגים שונים לפי מידות סטנדרטיות למודלים שונים. היה מספיק לחסוך על אחד מהם 2 או 3 סנטימטר, וכבר היה "רווח". כמות נכרת של בד שהתקבלה בצורה זו מצאה את דרכה לשוק החופשי. בדיוק בימים חופשיים אלה פיניו היה מוציא את המטרים "שנחסכו" לשוק. לכל המעורבים בעסק הזה היו חיים טובים.

קריבושצ'וקובו הייתה מרכז תעשייה עצום שהעסיק עשרות אלפי בני אדם. מנכ"לו של הענק הזה היה גנרל-לויטנאנט בוריס איוואנוביץ' ואניקוב, אסיר בשנים 36-37, חזר לחסדי השלטון. מי שמתעניין בטיהורי סטאלין, ימצא שם גם את שמו.

אחרי 18 שנה, בזמן שהותי באחת השליחויות שלי במוסקבה, נתקלתי בשמו, על מה שנקרא : קיר הקרמל, ליד המאוזולאום של לנין, לתוכו היו מכניסים את אפרם של אישים בולטים מאד של המשטר הסובייטי.

יום אחד הופיע בטאשקנט פיניו, בעלה של אחותי, הניה, אשר את ההיסטוריה שלו תיארת למעלה. הוא שהה רק ימים ספורים, כי קיבל חופשה קצרה והיה חייב לחזור לעבודה. קבענו שהוא ישלח לנו "זימון", ואנחנו ניסע לנובוסיבירסק.

יום אחד בטאשקנט, אחותי הניה, כשנסעה בחשמלית, שמה לב לשתי נשים צעירות הלבושות בהידור בלתי רגיל. הסתבר שהן מדרוהוביץ' שהובאו לטאשקנט על ידי קצין קישור של המשלחת הצבאית, השוכנת בהמבורג. לשתי הנשים היו חוויות קשות ביותר מזמן הכיבוש. הן עברו דרך מחנות ריכוז גרמניים ואחרי המלחמה מצאו את עצמן בהמבורג. באחת מהן, M.R. התאהב אותו קצין, דרך אגב, יהודי, יליד טאשקנט. בשבילה הוא ויתר על קריירה מביטיחה (אז), השתחרר מהצבא, חזר לטאשקנט שם התגוררו

הוריו. איתם באה ידידה משנות הכיבוש. M.R. ילדה בן. אחר כך נפרדה מבעלה ועם הילד שלה נסעה לדרוהוביץ', אחר כך לפולין, ולבסוף לישראל. כבר בפולין, יחד עם הניה, בוואלברז'יך (Walbrzych), פגשנו את אחותה של M.R. היא גם איכשהו, שרדה בנס. האינפורמציה שלנו על M.R. עזרה לאחיות להתאחד. את M.R. אני זוכר מלפני המלחמה. הכרתי אותה רק מתוך ראייה. היא הייתה אז גימנוזיסטית יפיייה. משפחתה השתייכה בדרוהוביץ' לעמידים מאד. אחותה של M.R., ב-1940, כבר בזמן הסובייטים, התחתנה – אם אני לא טועה – עם קצין סובייטי – טנקיסט, יהודי, שיחידתו חנתה בדרוהוביץ'.

בזמן שהותי בטאשקנט, יום אחד נסעתי לעיר יאנגי-יול (Jangi-Jul) כדי לבקר את משפחתה של אשתי לעתיד. כל המשפחה – חונציו, נונה, גינה וילדונת שזה עתה נולדה, אירוסיה, גרה שם כבר מזה זמן רב (Chunciu, Nuna, Gina, Irusia) (הנריק ואנה מיכלק עם ביתם אירנה ואמא שלי, אוגניה, הנשים היו אחיות – המתרגם). כבר הזכרתי שהם היו קרובי משפחה של מאלה, אשת אחי פרדק (בנות דודות ישירות). נונה עם חונציו וגינה עבדו בבית חרושת לשימורים. היה שם גם אחיהם, יוזק ויילר עם אשתו הלה (Jozek Weiler, Hela). יוזק עבד במפעל מקומי לסוכר. חוץ מהם היו עוד כמה אנשי דרוהוביץ'.

באותו יאנגי-יול היה מטה של קורפוס הכוחות הפולניים המזוינים עם גנרל אנדרס (Anders). שם בדיוק היה ריכוז של הצבא והמשפחות, לפני עזיבת ברית המועצות ונסיעה לפרס. ואפרופו טאשקנט, עוד קוריוז מסוים. אבכן, אחרי כמעט ש-50 שנה הייתי בטאשקנט בדרך לעיר מורונטאו (Muruntau), מקום שם כרו זהב בשיטת חשיפה. בדרך חזרה, בהמתיני למטוס מטאשקנט לתל-אביב, שמתו פעמיים לביקור במקומות הישנים. שינויים? אמנם כן, אבל לרעה. בתים מוזנחים, מלוכלכים. מדרכות ודרכים לא מתוחזקים – מזמן לא ראו שיפוץ. חנויות כמעט ריקות. חשמליות ואוטובוסים מלאים עוד יותר מאשר לפני 50 שנה. במקום כסף היו בשימוש תלושים. נכון שנבנה מטר, ובית מלון ענק ומפואר "אוזבקיסטאן" (בו השתכנתי). הייתי גם בפינת רחובות טאטראלנה ושוטו-רסטאבלי ומצאתי את הבניין בו שכנ פעם בית חרושת לציוד צניחה שבו עבדתי. חודש שם, כמו פעם – אוניברמאג, רק זה שהסחורות בו כמו בסופרמארקט של כפר, ולא בעיר בירה של מחוז, שטאשקנט הייתה. בית בו גרתי לפני 50 שנה, הכרתי בקושי, כל כך הוא היה מוזנח. אנשים, איכשהו, עצובים, מדוכאים, לבושים בצורה לא מעניינת, עם "אבושקה" (סל קניות, סלנג. בא מ: אולי "יזרקו" משהו לחנות – המתרגם), תמיד מוכנים לקנות כל דבר, כדי לחזור הביתה עם משהו, לא משנה מה. רק המטרו ובתי מלון עוד לא מביאים אביב. הייתי מאוכזב מאד ועוד יותר מרוצה, שאני חוזר ל"פאקלאות" שלי הישראליות, שם כל דבר אפשר לקנות, ועוד בלי תור. רק שלא תמיד ולא לכולם יש כסף כדי לקנות. לגמרה הפוך מאשר שם. שם יש לאנשים כסף, רק שאין מה לקנות. לא מדברים על סופר-פאר שרק העשירים מאד, ספסרים, כרישים ומאפיונרים יכולים להרשות לעצמם. ומה צריכים לעשות האנשים הפשוטים האלה החיים רק מיגע כפיהם?

בחזרה לעסקי טאשקנט שלנו מהזמן ההוא – זימון קיבלנו. ארזנו את רכושנו הסופר-צנוע, קנינו כרטיסים לרכבת טאשקנט-נוסיבירסק, העמסנו את עצמנו לקרון, ושוב היינו בדרכים. הנסיעה נמשכה כמה ימים. יצאנו מחום, נכנסנו לקור. בתחנת הרכבת ציפו לנו פיניו עם אחיינו, וילו, ידידי משנות הילדות.

בזמן ההוא נובוסיבירסק, עיר לגדות אחת הנהרות הגדולים ביותר ברוסיה, אוב (Ob), עם תחנת רכבת מודרנית ואופרה לפי הדגם של לה-סקאלה האיטלקית – עשה רושם של כפר גדול. היום, ללא ספק זה נראה אחרת. שמעתי הרבה, וקראתי על קמפוס האוניברסיטה העצום, על מכוני מחקר, על מרכזים מדעיים, במיוחד בשטח הגרעין. כך זה כנראה קורה בהסטוריה, שכפרים הופכים לערים גדולות. מוסקבה גם פעם נחשבה לכפר גדול, אם כי רשעים אחדים (במיוחד אלה שמוצאם מפטרסבורג) טוענים שהיא נשארה כזאת גם כיום.

בנובוסיבירסק עברנו לרכבת פרוורים לקריבושצ'וקובו. המעבר היה דרך גשר ענק הקושר את שני הגדות של אוב. בחוף היה קר, כפור, אבל בלי רוח, לכן קל יותר לסבול אותו.

מעניין חוש הריח הרגיש של אנשי סיביר. אנשים היו עוצרים אותנו, האם אנחנו לא מתכוונים למכור תפוחים? ובאמת היו לנו תפוחים במטען שלנו. הם הרגישו את ריחם.

עצרנו בחדר בו פיניו עם וילו גרו עם עוד 2 דיירים. שני אלה עברו זמנית למכריהם כדי לפנות מקום בשבילנו. אחרי זמן קצר ניתן לנו חדר לכל הארבעה. בחוף כפור מקפיא ואצלנו חמים כמו בגן עדן. יש להודות, ששם תמיד היה חם במקומות מגורים. כי הרי באקלים הזה לא יכול היה להיות אחרת. "בית חרושת" לחום סיפק חום לדירות. לי האקלים הזה התאים מאד. גופנית הרגשתי טוב.

התחילו לבקר אותנו מכרים עם "סלים" מלאים בעצות ידידותיות. הם כולם גרו כאן כבר מזה זמן רב, והצליחו להסתדר בצורה די סבירה: היה כאן J.I. ממשפחת חייטים מדרוהוביץ'. זה היה "דוקטור חייט". הוא תפר לנשים של האצולה המקומית, בהן גם לגברת אשת הגנרל ואניקוב. מישהו אחר היה בטח יודע לנצל את זה בהתאם. הוא לא ידע. פשוט לא היה יכול, הוא היה אדם יותר מדי ישר, החייט הזה J.I. הוא היה נשוי לאישה מקומית, רוסייה. הייתה להם בת, ז'אנוצ'קה, אותה הוא העריץ. מה שהיה לא יאומן, לא נתפס - J.I. היה מכה את אשתו. פשוט, מפעם לפעם הוא לימד אותה כך לקח. הוא, מבית כל כך מכובד, עם כזה חינוך, עם כמעט "קינדרשטובה" (חינוך טוב (!) – המתרגם). היא הייתה באה אלינו להתלונן ולבכות על צרותיה. כאשר היינו באים לשם ושואלים את ז'אנוצ'קה הקטנה מה נשמע, היא הייתה עונה: אבאליה הפסיק לאהוב את אימאליה – מזמן לא הרביץ לה. היא (האישה) נסתה להפחיד אותו: חכה, חכה, אחי יחזור מהמלחמה, היא ישלם לך. יום אחד האח באמת חזר, היא שמה על השולחן בקבוק וודקה ומשהו אוכל. התחיל "דיון". כאשר הם כבר היו מסטולים טוב-טוב, האח קם מהכסא ואמר: אתה צודק, אתה פועל נכון, צריך להוציא לה במכות מהראש את המחשבות הטיפשיות, עם הזמן היא תקבל מזה שכל חוף מ"דוקטור" חייט הזה, היו 2 חייטים מדרוהוביץ'. שני אלה היו "מיכנסיסטים", כלומר תפרו קודם כל מיכנסיים. מהצד הזה הכירה אותם כמעט כל קריבושצ'וקובו.

התרחשה שם גם דרמה מקומית ייחודית על רקע רומנטי. היה שם זוג – הוא בחור דרוהוביציאי – היא רוסייה מקומית, זבנית בחנות מזון מקומית. הם הסתדרו לא רע. הייתה להם ילדה. יום אחד הגיע אליו ידיד, גם מדרוהוביץ'. נכנס לגור אתם, זה היה צריך להיות זמני, כי הבטיחו לו מגורים נפרדים. מפה ושם בינה לבין האורח הזמני נקשר רומן. ההוא, גם חדש וגם חבר, העביר אליו את אשת רעו, ועוד בהצלחה מלאה. זה הגיע לידי כך שהבעל החוקי נאלץ לעזוב את הדירה ולעבור לגור במקום אחר (הדירה הייתה שלה, ולא שלו). ההוא, השלישי, הפסיק לחפש דירה אחרת, ונשאר איתה לצמיתות. הבעל הנבגד היה מסתובב כמו עכבר מורעל. איים שיהרוג את החבר. זה נשאר בגדר איום. כנראה האומץ שלו לא הספיק. בסופו של דבר הוא נסע איתנו לפולין. הזוג החדש נשאר בקריבושצ'וקובו.

אחותי הניה ואני לא עבדנו כי היה קשה להסתדר, כמו כן גם התחלנו לעשות הכנות לחזרה לפולין. בקשר לכך היה צורך לנסוע פעמים רבות לנובוסיבירסק, לסידור עניינים שונים. וילו עבד בקליניקה מקומית, "טיפל" באנשים, רשם להם תרופות, מדד דופק והקשיב לפעולת לב וראות בעזרת "חצוצרת" עץ, סטוסקופים בברית המועצות לא היו. מניין הוא ידע כל זאת? קרא ספרי רפואה, לטינית ידע קצת

מגימנזיה, חוץ מזה מנהל המרפאה ביקש ממנו שיעזור במסגרת יכולתו. רופאים היו אז במשורה, וחולים הרבה מאד. עובדה שלאיש הוא לא הזיק בהמלצותיו, ולפעמים אפילו עזר. אחרי המלחמה הוא למד באקדמיה רפואית ברוקיטניצה (Rokitnica), והשיג דיפלומה של רופא. הניה ניהלה בית חם. מכרים אהבו לבוא אלינו. לפעמים הם היו מביאים אלינו "מים מדברים" (וודקה) ואז היא הייתה מכינה משהו לכרסם. היו גם משחקים אצלנו קלפים. לילו היה מזל בקלפים והצלחה אצל בחורות – פועלות הגרות במעונות עובדי המפעל. זה עשה עליהן רושם, כשמכרים אחדים היו פונים אליו: אדון דוקטור. למעונות עובדים האלה היינו הולכים יחד. לכל אחד הייתה בחורה משלו. פעם החלטנו לבשל כיסונים ממולאים בקמח תפוחי אדמה, כמו שאימא הייתה עושה. קמח תפוחי אדמה הסיבירי היה פריך ומאד טעים. הניה עשתה בצק ואני עזרתי ללוש את הכיסונים. חמש חתיכות מילאנו, בצחוק, בנסורת עץ במקום בתפוחי אדמה. רק הניה ואני ידענו איזה (הם היו מסומנים). האורחים כובדו בכיסונים אלה. הם אכלו עד שהאוזניים רעדו להם מתענוג, ומאד שיבחו את הטבחית. והפלא ופלא – אכלו גם את החמש האלה "מעץ". ורק אז גילינו את הסוד. בכל אופן איש לא הודה בכלום. צחוקים היו בשפע.

בנובוסירסק הוכר רשמית "ארגון פטרויטים פולניים" - Z.P.P. היינו מקבלים משם דברי מזון מסוגים שונים, ובמיוחד שימורי דגים מחו"ל. לפעמים גם משהו מהלבשה, כמו כן סכומי כסף קטנים. מפעם לפעם היינו מוזמנים לביתו של חבר של פיני, זה שעזר לו בצורה כל כך משמעותית בתקופה הראשונית, אחרי הכלא. הוא היה נשוי לאישה הצעירה ממנו באיזה 25 שנה. היו להם 2 ילדים. אתם גרה אימא שלה עם בתה הצעירה, לודמילה, בגילי. בעלה של האימא היה אלוף משנה בצבא, עד עכשיו לא משוחרר. להגיד את האמת, האימא, יותר מאשר הבת, התאימה להיות אשתו של חבר של פיני. אותי הם רצו בכוח לשדך ללודמילה הזאת. הזלילה באירוחים אלה הייתה תמיד סופר-דופר. בבית הזה כסף לא היה חסר, ותמורתו בשוק אפשר היה לקנות כל מה שהלב חפץ.

בזמן הכנת תעודות נסיעה, במחלקת הדרכונים (OWIR), התגלו קשיים מסוימים בנוגע אלי. לסרן משטרה המנהל את המדור הזה היו ספקות בקשר למוצאי, ובכלל לזכותי לחזור לפולין כאזרח פולני לשעבר עד ספטמבר 1939. בשיטות שונות הוא ניסה לברר לעצמו האם אני זה אני ולא איזה "רוסקי". פעם אפילו נתן לי לתרגם טקסט מרוסית לפולנית. להגיד את האמת, לא היה ברשותי שום מסמך אמין המוכיח את הפולניות שלי. את הדבר היחיד שהיה לי אי-פעם, המסמך מפולטבה, גנבו לי בסטאלינגרד, דבר אותו הזכרתי כבר. לרעתי העיד המראה הלא-יהודי שלי (היה לי אז, מה שנקרא: "מראה טוב") (עיניים כחולות וכו', לא מזכיר את הסטראוטיפ האנטישמי של יהודי – המתרגם), ושליטה מושלמת בשפה הפולנית. בקושי עברתי דרך כל הבדיקות האלה. היו רגעים, ששערתי שהם כולם ייסעו ואני אשאר לבד. לספקות בקשר למוצאי יכול היה גם להיות פן אחר – ניסיון לעזוב את ברית המועצות בדרך לא חוקית, דבר אותו היו לבסוף מאלצים אותי לעשות, יש להודות, בהתאם לשיטות שלהם. באותה מידה הם יכלו לעשות ממני תורכי, מונגולי, או אסקימוסי. הם מכירים היטב שיטות כאלה.

כמו שהספקתי לתפוס, משפחתו של חבר של פיני לא הייתה מתנגדת שלא יתנו לי לצאת. העניין הוא, האם לקחו בחשבון את הפן האחר האפשרי, אותו זה עתה הזכרתי? אני משער שלא. הם ניסו לשכנע אותי. הייתי אמור לגור אצלם והם היו אמורים לעזור לי ללמוד.

"דוקטור" חייט, ההוא מדרוהוביץ', בכלל לא נרשם לנסיעה. לפי מה שהוא אמר – הוא עצל מדי לזה. אם היו מכריחים אותו, שמם לו את הרכבת מתחת לחלון ומנוף היה ממקם אותו בקרון – זה כבר משהו לגמרה אחר. כך הוא נשאר בקריבושצ'ובו. מה קרה אתו אחר כך – אני לא יודע.

וילו עבר את "ייסורי וולטר הצעיר" שלו. היה מעורב עמוקות עם הבחורה היא ממעונות הפועלים. יתכן, שאם היו מציעים לו את מה שהציעו לי, הוא היה הולך על זה. החוש המעשי הזה שלו, היה מושרש אצלו יותר מדי בכדי שיחליט על צעד כזה בלי רשת ביטחון ריאלית כלשהי. אני לא יודע מה הוא הבטיח לה

בפרידה, ומה אחרי זה, כבר בפולין, הוא עשה בכיוון לקיום ההבטחה. בכל הנוגע להבטחות היה לו דמיון פורה. בשבילי הוא תמיד נשאר בחור קרוב מאד לליבי. אני מאד מחבב אותו. ההכנות שלנו הפכו לאינטנסיביות. קנינו, עד כמה שאפשר יותר, דברי מזון לדרך. הרי לא ידענו כמה זמן תמשך הנסיעה. וכך, לבסוף הגיע היום הזה. זה היה צריך להיות אפריל שנת 46. רכבת משא חיכתה לנו בנובסיבירסק בתחנה. בנובסיבירסק עוד היה חורף. לקרון הכניסו תנור קטן.